

muzyk

ALLE ZINNEN OPEN in landschappen verklankt

Eeltsje Hettinga

Het landschap is in, het landschap is terug, niet dat het ooit is weggeweest, maar zowel in de beeldende kunst, de poëzie als in de muziek wordt naar nieuwe vormen gezocht om aan het onderwerp uitdrukking te geven, onder meer door de verschillende disciplines met elkaar te verweven. Bij het improvisatie- en geluidscollectief Nodo, bestaand uit de schilder-muzikanten Jan Snijder, Christiaan Kuitwaard en slagwerker Sytze Pruiksmā) en het Friese dichter- en soundscapegezelschap Tsjinlûd zorgt die aanpak bij uitvoering, zoals onlangs in De Bres in Leeuwarden, voor, hier en daar, letterlijk indrukwekkende klankschilderijen.

Als in het zuiver klanknabootsende gedicht het oote oote oote boe van Jan Hanlo gaat het Nodo om een vertaling van natuur, landschap en ruimte in klanken, of: om het ontdekken, scheppen en oproepen c.q. tot leven brengen van nieuwe (innerlijke) klankruimten- en beelden. Het is een terrein van muziek, waarop iemand als stemkunstenares pur sang Greetje Bijma al enkele decennia excelleert. Met haar vier octaven beslaande stem kan ze het ene moment het nachtelijke uur van een sissend en fluitend oerwoud verklanken en het volgende moment het kabaal van een langzaam, met vogelgeluiden openbrekende morgen boven de Amazonerivier (zoals in het improvisatiestuk 'song for an inuit mother'). Het gaat in feite

om een vorm van synesthetische kunst, klanken en muziek die zich laten zien.

Musici en performers als Frank Zappa (1940- 1993) en Captain Beefheart – destijds mijn grote helden – en de Amerikaanse componist John Cage (1912-1992), gingen Bijma en bands als Nodo voor. Frank Zappa was in de jaren zeventig en tachtig degene die als componist en schrijver allerlei muziekstijlen door elkaar husselde: jazz, rockmuziek, experimentele muziek, klassieke enz., waarbij hij, in navolging van componisten als Cage, vooral het toevalselement in zijn muziek liet gelden. De performances zelf waren voorzien van allerlei wonderlijke en vaak bizarre

politiek en maatschappijkritische teksten, die – music is always a commentary on society – vaak uitblonken door satire en zelfspot.

De improvisatiestukken van Nodo zijn te vergelijken met free jazz uitvoeringen. De melodieën worden niet vooraf, instant, gecomponeerd, maar komen, al improviserend, ter plekke tot stand. De stukken zijn de vrucht van spontaniteit, toeval en experiment. De basisinstrumenten van de drie jaar oude band zijn twee gitaren (Snijder en Kuitwaard) en percussie (Pruiksmā), met daarbij een hele batterij aan klankvervormers, geluidsamplers en andere elektronische effectapparatuur. Jan Snijder: "Begjinst mei in stik, sûnder datst witst wêr't it op útdraaie sil, moast op dyn iepenst wêze, hearre en lústerje nei wat de oaren dogge en dêr letterlik en figuerlik op ynspylje, it binne gjin muzikale ynstant-produkten... it giet ús net om it fertellen fan in ferhaal of in boadskip, nee, it is in prebearjen om mei klanken te skilderjen... Yn myn eigen skilderwurk is it eins gjin sprút oars... Gjin lânskip of it hat syn ritme... As ik yn it lân omrin, hear ik om my hinne alderhande lûden... it binne de klanken dy't de bylden meitsje en oarsom....En altiten weroan de spanning tusken dy beide...."

Snijder beperkt zich overigens niet alleen tot het verklanken van natuurlandschappen, zoals hij met Nodo doet, maar bouwt met de band OK *The Bridge & Some Places Later* allerlei jazz-achtige 'stadslandschappen', stukken waarbij industrieterreinen als die bij Drachten inspiratiebron zijn. 'Fral ast dêr nachts ompaanst, dan hast bytiden mei ûnheimisch moaie rûnten fan dwaan...'. Beide landschappen, volgens Snijder onderdeel van een niet te ontkennen werkelijkheid, probeert hij zowel muzikaal als beeldend tot uitdrukking te brengen. 'Hoewol't ik besef dat lânskip en natuer ûnder druk stean en hjir en dêr ek slim bedrige wurde, is it net sa dat wy dat mei ús muzyk útdrage wolle, likemin as wy der op út binne om in yn de foarm fan in moai kontinu ferrinnende melody in ferhaal te fertellen, dat mar foar ien útlis fetber is...'

Die aanpak geldt in zekere zin ook voor het dichter- en soundscapegezelschap Tsjinlûd, bestaande uit de dichter-schrijvers en musici Jan Kleefstra, Remco Kuiper, Elmar Kuiper en Anne Chris Bakker. Niet anders dan bij Nodo husselen óók zij verschillende disciplines door elkaar. De vaak sobere, verstilte en

in feite minimalistische klanktapijten van Tsjinlûd contrasteren nogal met de vaak veelkleurige expressiviteit van Nodo. Bij Tsjinlûd is de poëzie onderdeel gemaakt van een sferische, breed uitgesponnen elektronische muziek, vermengd met allerlei ter plekke gesampled klanken, zoals het breken van een stuk hout, het rammelen van een sleutelbos, de fluitende ruis boven een open bierflesje of het samplen van enkele woorden, zoals: *Hûn... Hynder...* klanken, geluiden en fragmenten, die als bij een mantra, eindeloos worden herhaald.

De poëzie, die door de dichters wordt voorgedragen, is eerder fragmentarisch dan afgerond, in die zin dat er geen eenduidig verhaal wordt verteld. De sfeer bij de uitvoering van wat Kleefstra de 'klanklandschappen' noemt, is belangrijker dan de betekenis van de poëzie zelf. "It mei gjin betinksel wêze, gjin foaropset idee. Ik wol op in abstrakte, ekspressieve manier útdrukking jaan oan alles wat de sinnen ûndergeane," zegt Jan Kleefstra over zijn sensitivisme. Binnen Tsjinlûd zijn de voordrachten van Kuiper en Kleefstra in hoge mate elkaars tegengeluid. Waar Kleefstra zijn nogal ernstige, van dood en verval doorregen poëzie een gedragen, hier en daar naar Tsjébbe Hettinga neigende theatrale toon meegeeft, daar is de performance van Kuiper meer open, een tikkeltje expressiever ook. Opvallend is dat de individuele bijdragen en voordrachten pas waarde en betekenis krijgen in en binnen het groepsproces. Jammer is dat de poëzie niet ook ter plekke geïmproviseerd wordt. Die kunst beperkt zich (slechts) tot het uitstoten van vogelkreten en hier en daar het geblaf van een hond, maar dat is – crackle de backle – ook al heel wat...

De huidige generatie performancedichters refereert aan iets wat de poëzie van oudsher is geweest: een magisch spreken. Aan het slot van het gezamenlijk klankimprovisatiespel van Nodo en Tsjinlûd in *de Bres* wordt eens te meer duidelijk dat de poëzie niet zichzelf genoeg is, integendeel: het woord en de muziek liggen, als het om ritme en klank gaat, in elkanders verlengde... "Arf, arf, arf!" zei Frank Zappa ooit, (crash-crumble-bump-bump-bump) Heh heh heh... ■

Nodo en Tsjinlûd zijn nog te zien en te beluisteren op 22-11-2009 in de Theatertuin in Riis en op 29-11-2009 in Theater De Lawei in Drachten.

